RUSKI INWALID

N°. 67.

ŚRODA 21. Marca 1817.

CZYLI

WIADOMOŚĆI WOJENNE.

Naypoddańnieysze zdanie sprawy o pierwszem doświadczeniu osady Eleckiego pieszego pułku przez Jenerała Artyleryi Hrabiego Arakczeiewa.

Dobroczynne uznanie zasług zwycięzkich woiowników *Waszey Cesarskiey Mośći* podało Mu myśl godną *Jego* Oycowskiey opieki: aby im nadać osiadłość, połączyć w części ziemi przeznaczoney dla nich wszelkie do życia wygody, a razem zadość uczynić wszystkim dobrze urządzonego obszernego mocarstwa widokom.

Podobało się *Waszey Cesarskiey Mośći* uczcić mnie przyporuczeniem zrobienia pierwszego doświadczenia, osadzaiąc ieden tylko batalion Eleckiego pułku. Powoduiąc się bezposrednie prawidłami *Waszey Cesarskiey Mośći*, wszystko com czynił, było wypełnieniem *Naywyższey Jego Woli*; lecz zawsze iestem sczęsliwym stąd, iż *Wasza Cesarska Mość* raczyłeś mnie użyć do wykonania przedsięwziecia, ktore, kiedy zupełnie przyydzie do końca, zabespieczy pomyslność Rossyyskiego żołnierza, i zrobi sczęsliwy wpływ we wszelkich stosunkach państwa.

Prawdziwy cel tey woienney kolonii i iey szczegółów niewiadomy był publiczności aż do roku przeszłego; lecz od tego czasu, kiedy *Wasza Cesarska Mość* w miesiącu wrześniu raczyłeś osobistą bytnością zaszczycić onę, każda okoliczność tycząca się tey osady stała się interessowaną, i zaymuiącą ciekawość każdego. Zamiary o zaprowadzeniu nowych w rozmaitych mieyscach woiennych kolonii, rodzą w każdym chęć dowiedzenia się wiele pierwsza proba takowych osad kosztowała kraiowi. Te przyczyny wkładaią na mnie obowiązek przedstawienia *Waszey Cesarskiey Mośći* ninieyszego zdania sprawy, w którem wydatki łożone na urządzenie takowey osady, aż po dzień 1. Stycznia 1817 roku znayduią się zawarte.

Następuie samo zdanie sprawy.

Nayście nieprzyiaciela w 1812 roku nie oszczędziło osady Eleckiego pułku, owszem zniszczyło wszystko co tylko dotąd urządzonem było. Wypada więc, abym takowe zdanie sprawy podzielił na dwa okresy. W pierwszym pomieszczę wszystkie rosporządzenia czynione do nayścia nieprzyiaciela, kiedy mieszkańce tey osady przymuszeni byli opuścić swe domy; w drugim mówić będę o środkach przedsięwziętych do urządzenia osady od przegnania nieprzyiaciela, aż do tego czasu.

Pierwszy okres osady Eleckiego pieszego pułku.

Wasza Cesarska Mość raczyłeś przeznaczyć na mieysce takowey osady *Bobyleckie* starostwo, w gubernii Mohilowskiey w Klimowickim powiecie położone; Naznaczyć na kwaterunek Eleckiemu pułkowi pomienione starostwo i iego okolice, w celu, aby przyszli koloniści widzieli i poznali ziemię, dla siebie przeznaczoną.

Rozumiano wtenczas, iż niemożno zakładać woienney osady, na ziemi zaiętey przez dawnych mieszkańców. Aprzeto potrzeba było przystąpić do przeniesienia włościan koronnych z Bobyleckiego starostwa. Urządzenia o przeniesieniu i usadowie-

niu ich w Noworossyiskim kraiu zostawione było ministrowi wewnętrznemu: a przeto one nienależy do ninieyszego zdania sprawy przezemnie.

W miarę iak się dawni mieszkańce wynosili, począwszy w miesiącu Lutym 1812 roku, koloniści woienni zaymowali ich mieszkania, tak, iż za ustąpieniem pierwszych, drudzy zupełnie zaięli ich mieysce w liczbie 40 pod-officerów i 660 szeręgowych kompletnego batalionu według pierwszego etatu.

Wszystko, czego niemogli zabrać dawni mieszkańce z sobą, iako to: różnego rodzaiu zboże, bydło, naczynia domowe i narzędzia gospodarskie, nabytem zostało od nich dla nowoprzybyłych osadników za należytą cenę, z summy przeznaczoney na wydatki osady; nadto w skutek uprzedniego *Waszey Cesarskiey Mości* roskazu, zakupiono ieszcze pierwiey wszystkie artykuły potrzebne do urządzenia nowey osady, i tak po ustepie starych mieszkańców, nowi znalezli się opatrzonemi w bydło, zboże na zasiew, sprzęt domowy i wszystkie potrzeby porządnego wieyskiego gospodarstwa.

Nowi osadnicy iuż się brali do prac gospodarskich, kiedy wtargnienie Francuzów w granice nasze krwawą przyniosło woynę.

Za zbliżeniem się w połowie Lipca 1812 roku nieprzyiaciela ku okręgowi nowey osady ze strony Orszy, osadnicy musieli opuścić pług, a wziąść się za oręż. W należytym porządkn pełnego batalionu połączyli się s pierwszem woyskiem, wziąwszy z sobą wszystko co tylko mogli a mianowicie 974 czetwierci zboża, 478 koni z wozami i uprzężą, 407 krów, i 674 sztuki innego drobnieyszego bydła.

Zboże i bydło oddane były na utrzymanie woyska, koni i wozów użyto pod szpitale woienne ruchome; gospodarskie tylko narzędzia, i część zboża, którey zabrać niemożno było, poruczono ziemskiey policyi.

Osadnicy należąc do wóyska pierwszego, byli w czynności przeciwko nieprzyiaciela. Wzieli udział w pamiętney walce pod *Borodzinem*, należeli do dzieła pod *Tarutinem*, *Krasnym*, *Wiaźma*, i w innych sprawach woiennych ścigaiąc uciekaiącego nieprzyiaciela, aż do wyyścia iego za granice Oyczyzny naszey.

W ciągu woiennych czynności z osadzonego Elechiego batalionu ubyło s frontu:

Ubitych i umarłych z rany:

Oficerów 3, podoficerów 19, muzyków 2, szeręgowych 209.

Ranionych: Sztaboficer 1, oficerów 9, podoficerów 14, muzyków 2, szerągowych 325.

W śród ważnieyszych przedmiotów iakie zaymowały wtenczas *Waszey Cesarskiey Mości* troskliwość o Rossyi i całego swiata pomyslność, dobroczynna mysl o osadzie woienney i o osadnikach niewychodziła z Jego pamięci. *Wasza Cesarska Mość* nieopuściłeś pierwszey minuty, i *Naywyżey* roskazałeś z Wilna, aby osadowy pułk Elecki wrócił się co nayrychley do gospodarskich swoich zatrudnień.

Batalion wrócił się nazad z Ganionzy (w Białostockim obwodzie) i przybył do Starostwa *Bobyleckiego* 3. Marca 1813 roku złożony tylko z 7 podoficerów i 66 szeręgowych. Znalazł swe domy spustoszone, wszystkie zaprowadzenia gospodarskie zniszczone, sprzęty nawet i zboże powierzone mieyscowey policyi rozebrane i porwane. To było przyczyną, iż batalion po swoim powrócie przez długi czas niemogł zamieszkać swych domów.

Tą koleią skończył się pierwszy okres osady Eleckiego pieszego pułku.

	Ruble	Kop.
W ciągu tego pierwszego okresu wydano było ze skarbu w 1811 i 1812 r. na uporządzenie osady	84,010	40
Z summy takowey w tymże czasie wydano:		
Na zakupienie dla osadników koni wozów i uprzęży	25,445	75
Na utrzymanie tych koni do pierwszego sianokosu	18,641	64½
Na zakupienie bydła rogatego . .	6,703	41
Na zakupienie narzędzi rolniczych .	5,490	43
Na odkupienie od przenoszących się włościan zboża i innych artykułów	9,816	—
Na zakupienie ciesielskich i innych narzędzi i materyiałów do budowli potrzebnych	3,369	40½
Zapłacono za prace osadnikom . .	1,738	32
Wydano na rozmaite przeiazdy . .	1,518	11¼
Summa wydatku	72,723	2¼
Zostawało więc w kassie, kiedy osadnicy przymuszeni byli opuścić swe domy	11,287	37¾
Zdano s tey summy Jenerał-Intendentowi wóyska *Kankrynowi* . . .	1,357	37¾
A pozostałe	9,930	—

przeznaczone na kupienie dla osadników po drugim koniu, były chowane przy batalionie, i użyte zostały według swoiego przeznaczenia przy powrocie batalionu w 1813 roku: iak się to ukaże w drugim okresie tey osady.

Drugi okres osady Eleckiego pieszego pułku.

Nowe uporządkowanie osadzonego batalionu potrzeba było począć od dopełnienia ubyłey wczasie woyny znaczney liczby ludzi, podnosząc onę do 1000 osob w skutek nowego postanowienia. *Wasza Cesarska Mość* okazałeś Naywyższą wolę, aby w takowem zdarzeniu zachowane było w całey scisłości prawdziwą miłością ludzkości tchnące prawidło: aby żołnierz w czasie pokoiu ile można był zbliżony ku swoiey rodzinie, a przeto do dopełnienia liczby ludzi pomieszczaiących się w osadzie, wzięto zaciągowych z samey Mohilowskiey gubernii.

Cwiczenie ich i uekipowanie zaięło większą połowę 1813 roku, ale to bynaymniey nieprzeszkodziło do zaięcia się naprawianiem spustoszonych ich domówstw, które w końcu sierpnia były prawie skończone, gdyż właśnie w tym czasie batalion przeniosł się z sąsiedzkich do swoich własnych pomieszkań.

W skutek przysyłanych z zagranicy roskazów *Waszey Cesarskiey Mości* sprowadzano żony osadników z mieyść, gdzie one kosztem skarbowym utrzymywane były. Ci, co ieszcze niebyli żonaci, mieli ułatwione sposoby żenienia się, i w tymże samym czasie dostarczono osadzie koni, bydło rogate, sprzęt domowy i gospodarski, na mieysce zabranych i zniszczonych przez nieprzyiaciela.

Takowe czynne środki o dobro stanu osady, dały iey wszelką sposobność do porządnego rospoczęcia prac gospodarskich s początkiem wiosny 1814 roku.

Wasza Cesarska Mość przesyłaiąc mnie osobiste swoie roskazy, raczyłes zawsze dodawać, abym wpaiał w umysły osadników przekonanie o korzyściach sprzężonych s teraznieyszym ich stanem.

Zaspokoiwszy więc pierwsze istotne potrzeby osadników woiennych, przystąpiono do rozmaitych postanowień i urządzeń, co do porządku osady, i zabespieczenia iey od nastąpić mogących nieprzewidzianych niedostatków.

1. Użyto Komorników gubernskich, rozdzielono ziemię, i każdy gospodarz osady otrzymał osobną cząstkę oney na ogrod, sianożęć, i wysiew.

2. Założono magazyn zbożowy, s którego osadnicy w czasie nieurodzaiu lub inney potrzeby mogą pożyczać zboże. Na utrzymanie takowego magazynu każdy połowe roczney krescencyi oddaie, drugą zatrzymuie iak swoią własność.

3. W podobnymże przedmiocie założono summę pieniężną. Na pierwsze zaprowadzenie takowego kapitału użyto pieniędzy składkowych czyli spólnych osadzonego batalionu, ilość onych w stosunku małey liczby osob, niewynosiła nad 114 rubli i 42½ kopieyki; późniey coraz się kapitał powiększał i powiększa się w miarę przychodow z rozmaitych gospodarskich artykułów, iak to obaczemy niżey.

4. Dla urządzenia udziałem gospodarskim ustanowiono Komitet, składaiący się z dowodzców batalionu i rot.

5. Nakoniec, ułożono początkowe ustawy dla osadzonego batalionu, w których wyłożono głowne zasady uporządkowania kolonii woienney, i objawiono każdemu gospodarzowi te korzyście, s których pożytkować może w nowym swoim stanie. Takowe ustawy były drukowane, i exemplarze każdemu z gospodarzów rozdane.

Wszystkie takowe urządzenia, oparte są na *Naywyższych Waszey Cesarskiey Mości* roskazach, które nawet i wczasie woyny zalecały mnie, abym *Jemu* naypoddaniey donosił o wszystkich przedmiotach tyczących się osady Eleckiego pułku. Często odbierałem z obozu od *Waszey Cesarskiey Mości* prawidła sciągaiące się do ulepszenia osady.

Wykonanie takowych roskażow raczyłeś *Wasza Cesarska Mość* widzieć w czasie pobytu swoiego w okręgu tey osady. A przeto ia się ograniczę na samem zdaniu sprawy z wydatków pieniężnych, od czasu powtórnego usadowienia woiennych kolonistów.

W ciągu 1813, 1814, 1815 i 1816 roku na urządzenie osady Eleckiego pieszego pułku wydawane były następuiące summy:

	Ruble	Kop.
Pozostałe s pierwszego okresu osady, przeznaczone w 1812 roku na kupienie po drugim koniu dla osadników	9,930	—
Otrzymane s kassy:		
Na wyporządzenie domów zruynowanych przez nieprzyiaciela, i na inne przedmioty	25,540	80
Na kupienie bydła rogatego	20,850	—
W nadgrodę za oddane w 1812 roku zboże i bydło na rzecz woyska czynnego	54,947	50
Summa	101,338	30
Z oszczędzenia w batalionie:		
Weszło s przyczyny s kassowania położonych przy batalionie na rozmaite użycie koni	720	—
Za furaż na nich	5,525	82¾
Wytrącone z gaży będącym w łazare-		

	Ruble	Kop.
tach na mocy ustaw w takowym przedmiocie	455	$49\frac{1}{4}$
Summa	6,701	32

S przychodów osady :

Za sprzedane nadpotrzebne zboże i siano	2,578	7
Arędy za młyny	1,009	$6\frac{3}{4}$
Summa	3,587	$13\frac{3}{4}$
Summa ogólna	121,556	$75\frac{3}{4}$

Z summy takowey wydano :

Na kupienie dla osadnikow znowu koni, wozow i uprzęży	58,790	80
Na kupienie bydła rogatego . . .	30,671	40
Na kupienie narzędzi rolniczych w zamianę zruynowanych przez nieprzyiaciela	5,769	64
Na kupienie zboża na usiew . . .	7,000	—
Na zakupienie rozmaitych materyiałów do budowania i reparacyi domów zruynowanych przez nieprzyiaciela	5,258	$69\frac{1}{2}$
Na kupienie lasu do budowli . . .	4,897	—
Za robotę osadnikom	12,626	77
Na utrzymanie łazaretów i kupienie lekarstw	886	$97\frac{3}{4}$
Za poprawienie młynów	145	—
Na rozmaite przeiażdy, na artykuły do pisania i rysowania	2,481	29
Nadgrody nowoożenionym . . .	860	—
Summa	124,387	$57\frac{1}{4}$
Wydane nad przychod	2,830	82

Wzięte z summy przeznaczoney na budowle maiące się dokonać w 1817 roku.

Wyiaśnienie takowych przychodów i roschodów ukazuie, iż za drugim usadowieniem Eleckiego pułku, rząd w ciągu lat czterech przeznaczał nowey summy tylko na reparacyią domów, i na kupienie rogatego bydła 46,390 80

Inne zas w liczbie 75,165 95

Weszły albo za zapłatę oddanego na rzecz woyska w 1812 roku zboża i bydła, albo z oszczędzeń batalionu, albo nakoniec s przychodów własnych osady. A przeto rzeczywiste wydatki skarbowe na pierwsze i drugie usadowienie Eleckiego pułku niewynoszą nad . . . . . 119,113 $82\frac{1}{4}$

Na przyszłość potrzebować tylko będą zapomogi dla samych zabudowań według planu *Waszey Cesarskiey Mości.*

Z dawszy sprawę o wydatkach które do 1817 r. miały mieysce, mam zapowinność przedstawić rys stosunkowy wszystkich części takowey osady, tak, iak się znaydywały w 1817 roku.

I. O liczbie ludzi znayduiących się w okręgu osady.

W czasie usadowienia woienney kolonii w roku 1813 ona się składała z zupełnego batalionu to iest . . . . ludzi 1000.

Zony i dzieci nieznaydywały się przy nich.

Teraz iest u nich kobiet	797
Kantonistów woiennych	236
Dzieci płci żeńskiey	304
	2337

II. O liczbie zwierząt domowych.

Stosowni do osiadłych gospodarzy wydano było zeskarbu koni	1964
Krów	982
Teraz maią oni kupionych za własne pieniądze: bydła rogatego . . . . . . sztuk	530
Drobnieyszego	2140

Tu namienić należy, iż zaraza która nastąpiła po przegnaniu nieprzyiaciela, wiele zabrała bydła u osadników.

III. O magazynie zbożowym.

W czasie początkowego usadowienia nic w nim niebyło zboża.	czetwierci
Teraz znayduie się w nim rozmaitego zboża	3460
Nadto wysiano w przeszłey iesieni i zostawiono na wysiew wiosenny tegoroczny . .	3910
Summa	7370

Nielicząc w to połowy zboża, która się dostaie każdemu gospodarzowi po odtrąceniu s całkowitey kresencyi należney połowy do magazynu.

IV. O Summie pieniężney.

	Ruble	Kop.
Przy założeniu takowey summy w 1813 roku pieniędzy składkowych czyli spółki żołnierskiey było .	114	$42\frac{3}{4}$
Terazniejszy kapitał iuż wynosi .	27,795	$3\frac{3}{4}$
Oddano s tey summy na procenta do Lombardu	12,000	—

Tem kończe zdanie moie sprawy *Waszey Cesarskiey Mości.* Wszelkie uwagi moie w tey mierze byłyby nadpotrzebne, publiczność zaś wszystko widzieć może s takowego zdania sprawy.

Na Oryginale podpisano

Jenerał Hrabia *Arakczeiew.*

w Peterzburgu 13° Marca 1817 roku.